משנה · ראשונים · מאירי

מאירי על משנה מידות

רבנו מנחם לבית מאיר [המאירי]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מאירי על משנה מידות

רבנו מנחם לבית מאיר [המאירי]

מקור הטקסט: ויקיטקסט · רישיון: CC BY-SA 3.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מאירי-על-משנה-מידות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

משנה מידות 4
פרק א 4
פרק ב 7
פרק ג 11
פרק ד 15
פרק ה 18

משנה מידות

פרק א

משנה א

אמר מנחם בן שלמה לבית מאיר י"א זאת המסכתא ר"ל מסכת מדות היא מסדר קדשים ואני הורגלתי לשנותה בכלל סדר מועד לסבה אשר הזכרתי בפתיחת מסכת תמיד שקבעתי מקומה בסדר מועד אחר מסכת שקלים וסמכתי זאת המסכתא אחריה ר"ל ...., והיא כוללת חמשה פרקים וסדרם לפי שטתנו, **א**' בשלשה מקומות, **ב**' הר הבית היה חמש מאות אמה, **ג**' המזבח היה שלשים ושתים, **ד**' פתחו של היכל, **ה**' כל העזרה.

וענין המסכתא אמנם הוא כולל ענין אחד לבד והוא ביאור צורת המקדש בכללו, ומתוך כך אין צריך לחלק עניניה לחלקים שניים ושלשיים כסדר שאר המסכיות, ומהנה נחל בביאור עניניה בפרק ראשון ממנה ובמשנה הראשונה ממנו, והוא שאמר **בשלשה מקומות הכהנים שומרים בית המקדש וכו**', כבר ביארנו בתחלת מסכת תמיד חיוב שמירת המקדש שהוא מצות עשה, וביארנו שם הרמז לשלש המקומות משלש לשונות של שמירה האמורים באהל מועד, ובכאן ביאר שכ"ד מקומות היו בכלל השמירה כנגד עשרים וארבעה משמרות, שלש לכהנים וכ"א ללויים והביאוה במסכת תמיד (כ"ז א) ממה שנאמר בדברי הימים (א' כ"ו י"ב-י"ג) לאלה מחלקות השוערים לראשי הגברים משמרות לעומת אחיהם לשרת בבית י"י ויפילו גורלות כקטון כגדול לבית אבותם לשער ושער, ונאמר שם (י"ז-י"ח) למזרח הלויים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאספים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר, ואספים הוא שם לשכה ונראה שהיו שם שנים ואמר שבכל אחת מהן היו שני לויים, ותשמישן נראה שהיה מקום אסיפתן למצות ידועות, ופרבר הוא שם לשכה גם כן ופרשו שם כלפי בר כלומר שהיה המשמר חוץ לעזרה מפני שצריכין היו לישב ואין ישיבה בעזרה והרי חשבון זה עולה לכ"ד, ואעפ"י שמקראות אלו כלם בלויים נאמר ואתה אומר כאן ששלש מהן לכהנים פרשו שם שבהרבה מקומות נקראו הכהנים לויים ואחד מהן (יחזקאל מ"ד ט"ו) והכהנים הלויים בני צדוק, ופורט שלשה המקומות של כהנים שהם בית אבטינס ובית הנצוץ ובית המוקד וכ"א של לויים שהם חמשה על חמשה שערי הר הבית וארבעה על ארבעה פנותיו מתוכו [חמשה על חמשה שערי העזרה ארבע על ארבע פנותיה מבחוץ] כלומר שתשעה אלו שמירתם מבחוץ מפני שאין ישיבה בעזרה, ומה שיש לפקפק בזו ממה שאמרו (לקמן משנה ד) שבעה שערים היו בעזרה וכן שבשקלים (ו:ב)

נאמר שלשה עשר כבר ביארנוהו במשנה ראשונה של תמיד, ומכל מקום הרי שמנה עשר משמרות, ואחת לשכת הקרבן ואחת לשכת הפרכות ואחת אחורי בית הכפורת.

משנה ב

(**משנה ב**' **בהנוסח הרגיל**) ואמר שאיש הר הבית היה ממונה לחזר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקות לפניו וכל משמר שאינו עומד אומר לו שלום עליך נכר שהוא ישן חובטו נמקל ורשות היה לו לשרוף את בגדיו והם אומרים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפים שישן על משמרתו ר' אליעזר בן יעקב אומר פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן ושרפו את כסותו וכבר ביארנוה גם כן במסכת תמיד (כ"ז ב):

משנה ג

(**משנה ג**' **בהנוסח הרגיל**) **המשנה השניה** חמשה שערים היו בהר הבית שני שערי חולדה מן הדרום משמשין כניסה ויציאה כלומר ששם היו נכנסין ויוצאים הבאים לשם מצד דרום והיו נקראים שערי חולדה לאי זה סבה, קיפונוס מן המערב כלומר שם השער היה כן ואף הוא משמש כניסה ויציאה, טרי מן הצפון פי' שם השער היה קרוי כן ולא היה משמש כלום אלא שעשאוה לתפארת בנין, שער המזרחי והוא שער הגדול שעליו שושן הבירה צורה ר"ל צורה מצויירת והוא שכשעלו משושן הבירה לבנות המקדש נצטוו לעשות צורת המלכות באי זה מקום שבמקדש לרמז שהם תחת ממשלתו, שבו ר"ל באותו שער כהן השורף את הפרה ופרה וכל מסעדיה ר"ל כל המיטפל לצורך שריפתה יוצאין דרך שם להר המשחה ר"ל הר הזיתים שהיה במזרח ירושלם ושם היתה נשרפת, ויש גורסים במשנה זו שבו כהן גדול השורף את הפרה והוא דעת ר' מאיר, ומכל מקום הלכה ששריפתה כשרה [בהדיוט],

משנה ד

(**משנה ד**' **בהנוסח הרגיל**) שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח, שבדרום ראשונה לצד המערב שער הדלק שניה לה שער הקרבן שלישית לה שער המים, שבמזרח שער ניקנור ונקראת על שם עושה, ושתי לשכות היו לשער ניקנור אחת בימין ואחת בשמאל אחת לשכת פנחס המלביש ואחת לשכת עושי חבתין,

משנה ה

(**משנה ה**' **בהנוסח הרגיל**) שבצפון ראשונה לצד המערב שער הניצוץ וכמו אכסדרה היה ועלייה בנויה על גביו שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה ופתח היה לו לחיל וש גורסין לחול והכל אחד, שניה לה שער הקרבן גם כן שלישית לה בית המוקד,

משנה ו

(**משנה ו' בהנוסח הרגיל**) וארבע לשכות היו בבית המוקד ר"ל שבית המוקד היה בית גדול ועשו לו ארבע לשכות קטנות בארבעה זויותיו והוא שאמר כקיטוניות פתוחות לטרקלין שטרקלין הוא בית גדול וקיטוניות הם חדרים קטנים, והשתים שלצד העזרה הם מקום קדש ושלצד הנכוחי לה הם מקום חול ועשו ראשי פסיפסין ביניהם להבדיל בין הקדש לחול, ועכשו הוא מזכיר ענין תשמישן ואמר שמערבית דרומית היא היתה לשכת טלי קרבן ומה שאמרו במסכת תמיד (פ"ג מ"ג) שלשכת הטלאים היתה במקצוע מערבית צפונית תירצוה במסכת יומא (יז א) דאקצוי מקציא כלומר מוקצית היתה מכל אחד מן הקרנות ר"ל שלא היתה בקרן גמור אלא בצד המערב ולא באמצע המערב גם כן אלא בתחום החצי שלצד הקרן הדרומי ומי שבא מן הצפון ורואה צד הצפון פנוי מלשכה חושב שהוא משוכה עד הצפון [צ"ל דרום] ויש מפרשים שבמערבית דרומית גמורה היתה בהקש לבית המוקד אלא שהיה הבית מתאלכסן עד שכשהיו משערים אותה בהקש לעזרה תהא לה צפונית דרומית [צ"ל צפונית מערבית] היא לשכת עושי לחם הפנים, מזרחית צפונית בה גנזו מלכי בית חשמונאי אבני המזבח ששקצו מלכי יון והקטירו עליהם והיא הקרויה במסכת תמיד לשכת החותמות, צפונית מערבית בה יורדים לבית הטבילה ובה מדורת אש להתחמם בה מי שעולה מן הטבילה.

משנה ז

(**משנה ז' בהנוסח הרגיל**) שני שערים היו לבית המוקד אחד פתוח לחיל בצפון הלשכה ואחד פתוח לעזרה בדרומה של לשכה ודרך בה נכנסים לחפש העזרה בכל יום כמו שביארנו בתמיד [פ"א מ"ב] והוסיף ר' יהודה לפרש שזה שפתוח לעזרה היה פשיפש קטן ר"ל פתח קטן שבו נכנסין לבלוש את העזרה.

משנה ח

(**משנה ח' בהנוסח הרגיל**) וביאר אחר כן שבית המוקד היה כיפה ובית גדול מוקף רובדין של אבן וזקני בית אב היו ישנין שם ומפתתות העזרה בידם ופרחי כהנה איש כסותו בארץ כמו שביארנו במשנה ראשונה של תמיד,

משנה ט

(**משנה ט' בהנוסח הרגיל**) ואמר אחר כן שמקום היה שם אמה על אמה שבו טבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה ושלשלת המפתחות תלויה באותה טבעת וכשהגיע זמן הנעלה הגביה את הטבלא מן הטבעת ונטל את המפתחות מן השלשלת ונעל הכהן מבפנים פי' שמנעליהן היו עשויים בדרך שאפשר לנעול בפנים המנעול שבחוץ, ובן לוי ישן לו מבחוץ גמר מלנעול החזיר את המפתחות לשלשלת ואת הטבלא למקומה ונתן

כסותו עליה וישן לו ואם אירע קרי באחד מהן יוצא והולך לו במסבה ההולכת תחת הבירה ונרות דולקין מכאן ומכאן ער שמגיע לבית הטבילה וחוזר לו כמו שפירשנוה בתמיד [פ"א מ"א] ור' אליעזר בן יעקב אומר שאין טבול יום הולך לבית המוקד אלא יוצא במסבה שתחת החיל ויוצא להר הבית והולך לו בטדי והוא שער הצפוני מהר הבית כמו שפירשנו למעלה, ואין הלכה כמותו אלא כתנא קמא:

פרק ב

משנה א

הפרק השני בע"ה

והוא נמשך לסדר תכונת הבית, ואמר שהר הבית והוא הר המוריה והוא ההר שהעזרה בתוכו והוא כלו מוקף חומה סביב ההר במישור שלפניו ורחבה גדולה היתה בין החומה להר, ואמר על הר זה שהיה כלו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, רבו מן הדרום כלומר שהמקום הפנוי שמצד הדרום גדול יותר מן המקום הפנוי של שאר הרוחות, ושני לו לענין זה המזרח ושלישי לו לענין זה הצפון ומיעוטו מן המערב ונמצא שהרוחק שבין חומת הר הבית והעזרה לצד דרום גדול מן הרוחק שביניהם מצד המזרח ורוחק שביניהם מצד המזרח גדול מן הרוחק שביניהם [מצד הצפון ורוחק שביניהם מצד צפון גדול מן הרוחק שביניהם] מצד המערב ומקום שהיה רוב מדתו שם היה רוב תשמישו

משנה ב

(**משנה ב' בהנוסח הרגיל**) כל הנכנסין להר הבית וכ"ו פי' כבר ביארנו שכל ההר היה מוקף חומה ושערים בכל צדדיו כמו שבארנו בפרק ראשון, ואמר שכל הנכנסים בהר הבית באי זה שער שיהיה נכנסין דרך ימין כלומר שאם נכנס מצד המזרחיי שהוא השער הגדול הולך לו לצד שער הטדי שהוא בצפון וכן בכל צד שיכנס בו, חוץ ממי שארעו אי זה דבר כגון שחס ושלום נתנדה, וצריך להרחיק עצמו או אירעו אבל ואינו מתערב עם השמחים ומתוך כך היה מקיף לשמאל וכשרואין בו כך האחרים שואלין מה לך מקיף לשמאל ואם הוא משיב שאני אבל אף הם משיבים השוכן בבית הזה ינחמך ואם משיב שאני מנודה אף הם משיבים השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך דברי ר' מאיר ואמר לו ר' יוסי אם כן עשיתו כאלו עברו עליו את הדין כלומר שעשו לו שלא כהוגן אלא כך אומרים לו השוכן בבית הוה יתן בלבך לשמוע דברי חביריך ויקרבוך וכן הלכה:

משנה ג

(**משנה ג' בהנוסח הרגיל**) **המשנה השניה** לפנים ממנה סורג כלומר לפנים מחומת הר הבית הקף אחר כעין שבכה נקרא סורג בגובה עשרה טפחים ושלש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון וחזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחואות ר"ל שכל

שיהא האדם מגיע באחת מאותם הפרצות ישתחוה ויודה על כריתת מלכות יון לפנים ממנו ר"ל לפנים מן הסורג הקף אחר הנקרא חיל והם כותלים בגובה עשר אמות והוא היה ברגלי ההר עד שכל לפנים מן החיל אין שום מהלך אלא דרך מעלה ההר בשפוע והבנינים שבו עולים לפי מעלה ההר ונמצאו הבנינים כל שלפנים מחברו גבוה מחבירו וזה שאמר ושתים עשרה מעלות היו שם פירושו הוא שלפנים מן החיל מיד היתה עזרת נשים והיו בתחלת מעלה ההר שנים עשר מעלות שבהם עולים לעזרת נשים רום כל מעלה חצי אמה ושולחה חצי אמה ומשם ואילך היה כל קרקע עזרה זו שוה ונמצא קרקע עזרת נשים גבוה מעל קרקע החיל שש אמות, ואמר אחר כן דרך כלל שכל המעלות שהיו במקדש בשעור זה ר"ל רומן חצי אמה וארכן חצי אמה ונראה שאין גורסין בה חוץ משל אולם שאף של אולם כן כמו שיתבאר [לקמן פ"ג מ"ב].

ונתגלגל אחר כן לבאר שכל הפתחים שהיו שם גבהם עשרים אמה ורחבן עשר אמות חוץ משל אולם שהיה גבהו ארבעים ורחבו עשרים, וכן שכל הפתחים היו להם דלתות חוץ משל אולם שלא היו בה דלתות, וכן שכל השערים שהיו שם היו להם שקופות והוא משקוף העליון שהדלת נוקש עליו חוץ משער טדי שהיו שתי אבנים מוטות זו עם זו כמין צריף ושכל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חוץ משערי ניקנור והוא השער המזרחי שבעזרה שלא נשתנה מפני שנעשה בהם נס כמו שביארנו בשלישי של יומא [ל"ח א] ויש אומרים מפני שנחשתן מצהיב כלומר מבהיק מאד כאלו היה של זהב:

משנה ד

(**משנה ד'**) **בהנוסח הרגיל**) **המשנה השלישית** כל הכותלים שהיו במקדש היו גבוהים כלומר כפי רצונם אפילו מאה אמה חוץ מכותל המזרחי שהיו עושים אותו נמוך מפני שכבר ביארנו שהבנינים כלם היה כל שמלפנים מן חבירו גבוה הימנו, וכן ביארנו שגובה קרקע עזרת נשים גבוה על קרקע החיל שש אמות ועזרת ישראל היתה לפנים ממנה וחמש עשרה מעלות היו בשטח קרקע עזרת נשים שבהן עולין לעזרת ישראל ונמצא קרקע עזרת ישראל גבוה על של חיל י"ג אמות ומחצה, ובסוף עזרה זו מעלה בגובה אמה על פני כל פתח עזרת כהנים ובה הדוכן ללויים וש בה עוד שלש מעלות כל אחת ברום חצי אמה לעלות מהם לעזרת כהנים ונמצא גובה קרקע עזרת כהנים על של חיל י"ו אמה ולפנים ממנה המזבח וריוח שבין מזבח לאולם שהוא עשרים ושתים אלא שכל זה ר"ל עזרת כהנים וקו התחתון של מזבח החיצון שארכו שלשים ושתים וכן עשרים ושתים שממנו לאולם על שיעור אחד שטוח שוה, ובסוף אותם עשרים ושתים יש י"ב מעלות כל אחת ברום חצי אמה לעלות בהם לאולם ולהיכל ונמצאו קרקע האולם

וההיכל גבוהים על של חיל כ"ב אמות וגובה שער המזרחי של כותל החומה אינו אלא בגובה עשרים, ונמצא שהמעיין מצד פתח החומה דרך הפתחים אעפ"י שכל הפתחים היו מכוונים כנגד שער המזרחי אינו רואה קרקע ההיכל שהרי קרקע ההיכל גבוה על קו העליון שלפתח החומה שתי אמות ומתוך כך היו עושין כותל החומה על הפתח נמוך כדי שיהא הכהן השורף את הפרה העומד בהר המשחה שהוא מקום שריפתה והוא לצד מורח ירושלם עומד ורואה דרך כותל שעל פתח החומה את קרקע ההיכל ויהא מזה כנגדו וכדכתיב [במדבר י"ט ד] והזה אל נכח פני אהל מועד, וכבר ביארנו זה בראשון של יומא [ט"ז א]:

משנה ה

(**משנה ה' בהנוסח הרגיל**) **המשנה הרביעית** עזרת נשים וכ"ו פי' עכשו בא לבאר תכונת הבנינים שבמעלה ההר ואמר שהראשון שבהם לפנים מן החיל עזרת נשים, ואמר שהיתה מרובעת מאה ושלשים וחמש ארך על מאה ושלשים וחמש רחב, וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה ולא היו מקורות וכך הם עתידים לבנות שנאמר ביחזקאל [מ"ו כ"א כ"ב] ויוציאני אל החצר החיצונה ויעבירני על ארבע מקצועי החצר והנה החצר במקצוע החצר ובארבע מקצועי החצר חצרות קטורות ואין קטורות אלא שאין מקורות כלומר שפירוש קטורות הוא שמעלות עשן וזה היה מפני שאין להם תקרה ומה היו לשכות אלו משמשות דרומית מזרחית לשכת הנזירים ששם מבשלין את שלמיהם שהיו טעונין לבשלם במקום קדש מצד הזרע בשלה הניתנת מהם לכהנים ומגלחין את שערן ומשלחין תחת הדוד בשבל שישרף, מזרחית צפונית לשכת דיר העצים ששם כהנים בעלי מומים מתליעין בעצים ר"ל שמבקרין בהם אם יש בהם תולעת שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול למזבח מפני שהתולעת דבר משוקץ ואין ראוי לישרף על המזבח, צפונית מערבית לשכת מצורעים ר"ל שבשמיני לטהרתם טובלים שם [להכניס] ידיהם [שהם צריכין להכניסם] מצד הבהרות, ואעפ"י שכבר טבלו וטהרו, שכל הנכנס לעזרה אפילו טהור טעון טבילה [יומא ל' ב'], מערבית דרומית אמר ר' אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת ואמר אבא שאול שם היו נותנין יין ושמן לנסכים ולמנחות ונקראת לשכת בית שמניה, וחלקה היתה בראשונה ר"ל פרוצה בלא כותל מקיפה מארבע רוחותיה אלא שעומדת על גבי עמודים והקיפוה כצוצטרא והיא מחיצה כעין שבכה מפני שהיו מתכנסות בה הנשים לראות שמחת בית השואבה שהאנשים עושים בעזרה וכדי שלא יתערבו נשים באנשים הקיפוה במחיצות אלו, וחמש עשרה מעלות עולות מעזרה זו לעזרת ישראל כנגד חמש עשרה מעלות שבספר תהילים שעליהם היו הלויים אומרין

בשיר ולא הין תרוטות ר"ל מסודרות ומשוכות על רוחב אחד כשאר המעלות אלא מוקפות כחצי גורן שהתחתונה קצרה והשניה עודפת לה משני קצותיה וכן שלישית לשניה וכלם על סדר זה עד שכשהיו כלם מסודרות בסדר זה היתה צורתם דומה להקף של חצי גורן,

משנה ו

(**משנה ו' בהנוסח הרגיל**) ואמר אחר כן שלשכות היו תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת הנשים שהיתה נמוכה הימנה שבע אמות וחצי אמה שבהם היו הלויים נותנים כנורות ונבלים ומצלתים ושאר כלי השיר:

המשנה החמשית עזרת ישראל היתה ארך קל"ה אמות על רחב י"א פי' קרא בכאן ארך הצד המתפשט יותר והוא מה שמן הצפון לדרום, וקרא רחב הצד הקצר והוא מה שבין מזרח למערב ואמר שארך העזרה שהוא צד הרחב של כל העזרה ר"ל מצפון לדרום הוא קל"ה אמות ברוחב כל העזרה, אבל ארכה שהוא צר ארך כל העזרה אינה אלא י"א אמה, וכן עזרת הכהנים שלפנים הימנה בשיעור זה בעצמו, וראשי פסיפסין ר"ל בנין דק כעין שבכה מבדיל בין של ישראל לכהנים, ור' אליעזר בן יעקב אומר שמעלה היתה שם ר"ל בסוף י"א אמה של עזרת ישראל היתה מעלה גבוהה אמה על פני כל הפתח של עזרת כהנים שבה דוכן ללויים וש בו שלש מעלות רום כל אחת חצי אמה ועולין מהם לעזרת כהנים ואף אמת הדוכן בתחום י"א אמה של כהנים ונמצאת עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה ואחר כך אמר שכל העזרה בכללה ר"ל מתחלת עזרת ישראל עד סוף י"א אמה אויר שאחורי הכפרת קפ"ז אמה על רחבן וזה הוא מקום מקדש סתם לדין טומאת מקדש וקדשיו וכבר ביארנו בכל אמות אלו כיצד הם מתפרנסות בראשון של יומא [ט"ז ב'], ואמר ששלש עשרה השתחואות היו שם כנגד שלש עשרה שערים, ומנה אותם השערים שהיו מהם בדרום לצד המערב ארבעה והם שער העליון ר"ל הסמוך למערב, שער הדלק ושער הבכורות שער המים ונקרא שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים לנסוך המים בחג ור' אליעזר בן יעקב אומר שבו המים מפכים ועתידים להיות יוצאים מתחת מפתן הבית וכנגדם בצפון לצד המערב ארבעה והם שער יכניה שער הקרבן שער הנשים שער השיר, ולמה נקרא שמה שער יכניה שבו יצא יכניה בגלותו הרי ח', ושבמזרח שער ניקנור עם שני פסיפסין ר"ל פתחים קטנים שהיו לו אחד מימינו ואחד משמאלו הרי י"ג ושנים שבמערב ולא היה להם שם, וכבר ביארנו [תמיד פ"א מ"א] שזו אינה הלכה ולא היו שם אלא שבעה שערים, שלש בצפון ושלש בדרום ואחת במזרח, שלש בדרום שער המים שער הקרבן שער הדלק,

בצפון שער בית המוקד שער הניצוץ שער הקרבן גם כן כמו שכתבנו, ובמזרח השער הגדול, והפשיפסין לא נמנו בכלל הפתחים:

פרק ג

משנה א
פרק שלישי בע"ה

ועינינו בצורת המזבח, והוא שאמר המזבח היה שלשים ושתים אמות על שלשים ושתים ר"ל קו שטחו התחתון, וכשעלה על מדת אותו רחב וארך אמה אחת בגובה, [כנס] אמה לכל רוח והתחיל בנין שלשים על שלשים וזהו יסוד, ואמה זו של כניסה התבאר במנחות [צ"ז ב] שהיתה בבת חמשה טפחים ואמות הרוחב והאורך היו בבת ששה ונמצא שנשארו מן היסוד ולמעלה רוחב שלשים אמה ושני טפחים על ארך שלשים אמה ושני טפחים, עלה חמש ר"ל בבת ששה וכנס אמה ר"ל בבת חמשה והוא הסובב שהכהנים הולכים שם ונמצא מן הסובב ולמעלה רחב כ"ח אמה וד' טפחים על ארך כך, עלה ג' בבת ששה וזהו מקום מערכה, וקרנות המזבח אמה בבת חמשה ונמצא גובה המזבח עד חודן של קרנות עשר אמות פחות טפח ומקום המערכה תשע, ויש מפרשים [רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ב ה"ז] שעליית האמה הראשונה היתה בבת חמשה לבד ונמצא מקום המערכה בגובה ט' אמות פחות טפח, והקרנות רחבן אמה בבת ששה ונמצא שנתמעט החלל שביניהם אמה לכל רוח ונשארו רחב כ"ו וארבעה טפחים על ארך כך, ומלבד זה היה סביב מקום המערכה כניסת אמה להלוך רגלי הכהנים ונמצא מקום המערכה עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים על ארך כך, ויש מפרשים [רש"י מנחות שם בסוף העמוד] שאמה על כניסת היסוד אף היא בבת ששה טפחים אלא שכניסת אמה הסובב היתה של חמשה טפחים לבד וכן פרשוה במסכת מנחות ויהיה מקום המערכה לפירוש זה כ"ד אמות ושני טפחים על ארך כך, ור' יוסי חלק לומר שמתחלה באותו שעשה שלמה לא היה קו שטחו התחתון אלא כ"ח על כ"ח וכונס ועולה במדה הזאת עד שנמצא מקום המערכה עשרים על עשרים וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הצפון וארבע אמות מן המערב כעין גאם שנאמר [יחזקאל מ"ג ט"ז] וההראל שתים עשרה אמה ארך בשתים עשרה אמה רוחב וכ"ו ללמד שמן האמצע היה מודד שתים עשרה לכל רוח וודאי מדידתו מן הסובב, ונראין דברי תנא קמא. ואמר אחר כן שחוט של סיקרא היה חוגר את המזבח באמצע להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים ונקדת אמצעו היתה אמה למטה מן הסובב, ואמר אחר כן, שהיסוד לא הי' מקיף את המזבח בארבע רוחותיו כמו הסובב אלא שהיה מהלך על פני כל המערב ועל פני כל

הצפון ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת ונמצא שלשה הקרנות שהיה להם יסוד והם מערבית צפונית ומערבית דרומית וצפונית מזרחית אבל דרומית מזרחית לא היה לה יסוד, ומה שאמרו [זבחים נ"ג ב] שרוחב המזבח היה מתמעט שתי אמות הוא כשתשער מן המערב למזרח כנגד אמה הכנוסה אף במזרח ומן הצפון לדרום כשתשער בצפון כנגד אמה הכנוסה בדרום,

משנה ב

(משנה ב' בהנוסח הרגיל)''' ואמר שבקרן מערבי דרומי היו שני נקבים כמין שני חוטמים דקים מפני ששירי הדמים מהם שניתנין על יסוד מערבי ומהם שניתנים על יסוד דרומי כמו שיתבאר בזבחים [מ"ז ב, נ"ג א] ומתוך כך עשו אותם שני נקבים בקרן מערבי דרומי מן היסוד שיהו שירי הדמים הנשפכים על יסוד דרומי ועל יסוד מערבי יורדים בהם ומתערבים באמה ויוצאים לנחל קדרון,

משנה ג

(**משנה ג' בהנוסח הרגיל**) ולמטה ברצפה באותה הקרן היה מקום אמה על אמה שדרך שם נגרים יינות הנסכים ומתקבצים תחת הארץ ואותו העומק נקרא שיתין והיתה שם טבלא של שיש וטבעת קבועה בו שבו היה אדם יורד שם לפעמים בחבל ומנקים אותו, וכבש היה בדרומו של מזבח בארך ל"ב על רחב י"ו שבו היו עולים למזבח כדרך שעולים בהר מפני שאסור היה לעלות שם במעלות, ואעפ"י שהיה ארכו ל"ב לא היו קו שטחו בארץ אלא שלשים אמה אלא שהיה מתרחב למעלה אמה של יסוד ואמה של סובב שהיה בנין הכבש נקלט לתוכו, וארך שפועו גם כן היה ל"ב, וגבהו בצד הישר שבו היה עד מקום המערכה והוא ט' אמות ולדעת קצת [רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ב הי"ב] ט' אמות פחות טפח, והתבאר בסדר זבחים [ס"ב ב'] שאויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי שלא יהא המהלך ממנו למערכה ישר לגמרי כדי שיתן את האיברים בזריקה, וכן ששני כבשים קטנים יוצאים מכבש זה הגדול שדרך בם פונים ליסוד ולסובב ומובדלים מן המזבח כמלא נימא, ואמר כאן שרכובה ר"ל גומא כמין חלון העשוי להצניע היתה במערבו של כבש הגדול ששם היו פסולי חטאת העוף כשמזדמנין בידיהם ומניחים אותם עד שתעובר צורתם ויצאו לבית השריפה, וכבר בארנו [תמיד פ"ד מ"א, שקלים ו' ב'] ששתי שלחנות גם כן היו במערב הכבש אחד של שיש שנותנין עליו את האיברים ואחד של כסף שנותנין עליו כלי שרת,

משנה ד

(**משנה ד' בהנוסח הרגיל**) ואמר אחר כן שהכבש והמזבח שניהם היו שוין בדין זה, שהאבנים שבהן היו באות מבקעת בית כרם והוא מקום ידוע אצלם, ונראה שהאבנים

היוצאות משם היו חלקות הרבה ואדם יכול לסתתם ביושר ובחלקות, עד שאפשר לסתתם בלא ברזל, וכן שמתוך חלקותם פגימה נכרת בהן מיד שכל אבן שנפגמה בכדי חגירת צפורן פסולה לכבש ולמזבח והיו חופרים למטה מן הבתולה כלומר במקום שלא היה עבוד כלל [ואבן שנגע בה ברזל] אעפ"י שלא נפגמה פסולה לכבש ולמזבח והוא שאמר שהברזל פוסל בנגיעה ר"ל אף בלא פגימה והפגימה בכל דבר כלומר אף בלא ברזל, ואבני ההיכל והעזרות אף הם נפסלות בפגימה, אלא שלא נפסלו בברזל, אלא שלא היו מסתתים אותם בהר הבית אלא מבחוץ ואחר כך מביאין אותם, ואמר אחר כן באבן שנמצאת פגומה שלא נפסל כל המובח בכך אלא אותה האבן פסולה והשאר כשרות ומחליפין אותה בשלימה, ואמר אחר כן שמלבנין היו את המזבח בחלב של סיד פעמים בשנה אחת בפסח ואחת בחג וההיכל פעם אחת בשנה והוא בפסח ור' אומר שבכל ערב שבת מלבנין אותו מפני הדמים ואין הלכה כמותו אלא כתנא קמא, ואמר על המזבח שכשהיו מלבנין אותו במפה היו מלבנין אותו ולא בכפיס של ברזל והוא כלי המחליק של בנאים שמא יגע הברזל באבני המזבח ולא יהא הסיד חוצץ בפני כל הכלי ותפסל האבן בנגיעה, שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם ואינו בדין שיניף המקצר על המאריך, וצריך שתדע שהמזבח אין בונין אותו חלול כעין של משה אלא כלו מקשה ומביא מלבן של ארך שלשים ושתים על רוחב כך בגובה אמה, ומביא אבנים גדולות ומסדרן סביב המלבן ואחר כך מביא אבנים קטנות וסיד וקוניא וממחה ושופך וממלא את החלל וזהו יסוד, ואחר כך כונס אמה ומביא מלבן של שלשים על שלשים בגובה חמש ומסדר אבנים גדולות וממלא את חללן, וכן על דרך זה כל המזבח, וכן לכל קרן וקרן מביא מלבן כצורך ארכו ורחבו וגבהו ומסדר סביבו וממלא את חללו,

משנה ה

(**משנה ה'** **בהנוסח הרגיל**) וטבעות היו לצפונו של מזבח שהוא מקום קדשי קדשים ששה סדרים של ארבע ארבע ויש אומרים ארבעה סדרים של ששה ששה ועליהם שוחטים את הקדשים ואותם הטבעות היו משתמשין לאסור רגלי הבהמה בשעת שחיטה כמו שביארנו [תמיד פ"ד מ"א] ובית המטבחיים היה לצפונן של מזבח ועליו שמנה עמודים ננסים ר"ל קצרים ועליהם רביעים של ארז ר"ל כעין קורות קצרות באים מעמוד לעמוד, ואונקליאות של ברזל כעין קרסים קבועים בהם ושלשה סדרים על כל אחד ואחד ר"ל על כל אחד מן הרביעים והם בשני הצדדים ושטח התחתון ובהם תולין ומפשיטין ומניחין את האיברים על שלחנות של שיש שהיו בין העמודים כמו שביארנו ביומא [ט"ז ב].

משנה ו

(**משנה ו' בהנוסח הרגיל**) **המשנה השניה** והוא שאמר, הכיור היה בין האולם ולמזבח ומשוך כלפי הדרום, ומקום שבין האולם ולמזבח היה עשרים ושתים ובסופן שתים עשרה מעלות רום של אחד מהן חצי אמה ושולחה ר"ל ארכה חצי אמה שבהם עולים לאולם ולהיכל ומאותו תחום ואילך היה הכל שוה על שטח אחד כמו שהתבאר [ביומא ט"ז ב] ומה שאמר אחר כן אמה אמה ורובד שלש הוא חוזר על כותלי האולם לומר שסביב הכותל בונין אמה גובה ואחר כך יוצא ממנה בנין רחב שלש והוא הנקרא רובד וכן עד כל גובה הכותל אמה בנין כותל ורובד שלש, והעליונה היה הרובד ארבע שיהא מגין על כל שאר הרובדין, ור' יהודה חולק לומר שהרובד העליון חמש, והלכה כתנא קמא, ונמצאו הרובדין כלם מקיפים ומגנים לכותלים והרובד העליון מגין על שאר הרובדין.

משנה ז

(**משנה ז' בהנוסח הרגיל**) **המשנה השלישית** פתחו של אולם גבהו מ' אמה ורחבו כ' אמה וכבר התבאר [לעיל פ"ב מ"ב] שלא היו בה שערים וחמש אמלתראות של מילא היו על גביו ומילא הוא עץ חשוב הרבה, ומלתרא הוא שם לקורה קצרה מפותחת בציורים נאים, והיו על מקום משקוף השער חמש מהן, והתחתונה עודפה על הפתח אמה מכאן ואמה מכאן מונחים על עמודי הכותלים ושלמעלה הימנה יתירה עוד עד שעודפת על הראשונה אמה מכאן ואמה מכאן וכן כל החמש אמלתראות על דרך זה אחת לאחת, ואחר שרוחב הפתח עשרים נמצאת הראשונה באורך עשרים ושנים, והשניה באורך עשרים וארבעה, והשלישית באורך עשרים ושש, [והרביעית באורך עשרים ושמונה,] והחמישית באורך שלשים אמה, ונדבך של אבנים וסיד כשאר הבנינים היה על כל אחת ואחת.

משנה ח

(**משנה ח' בהנוסח הרגיל**) וכלונסות של ארז היו קבועים מכותל היכל לכותל האולם שלא יבעטו כלומר שלא יהו הכותלים נוטות מרוב הגובה. והיו הכלונסות משענות מזו לזו, ושרשראות של זהב היו בתקרת האולם שבהן היו פרחי כהנה עולים ורואים את העטרות שבחלונות שהיו מביאין אותם תשורות למקדש שנאמר [זכריה ו' י"ד] והעטרות תהיה לחלם ולטוביה ולחן בן צפניה לזכרון בהיכל י"י, וגפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל זכר לישראל שנמשלו לגפן וכל מי שהוא מתנדב זהב להיכל ר"ל שיהא הזהב בעצמו מוקדש לכבוד הבית, היה מתנדב דמות עלה או גרגיר או אשכול ומביא

ותולה בו ואמר ר' אלעזר בר' צדוק מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים לפנותה פי' מרוב הנדבות התלויות בה וכבר התבאר [תמיד כ"ט א] שדרך גוזמא נאמרה:

פרק ד

משנה א

פרק רביעי בע"ה

ועינינו בציור ההיכל, והוא שאמר פתחו של היכל גבהו עשרים אמה ורחבו עשר אמות וארבע דלתות היו לו שתים מבפנים ושתים מבחוץ שנאמר [יחזקאל מ"א כ"ג] ושתים דלתות להיכל, החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עביו של היכל ר"ל עובי כותליו פי' שלא ישאר ממנו מגולה אלא אמה מכאן ואמה מכאן שהרי עביו של כותל שש אמות ורחב כל דלת חמש אמות, והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות מה שאחורי הדלתות שהרי הם נקפלות בצדדין הפנימיים של כותל, ופי' הטעם למה הוצרך מקום שאחורי הדלתות לכסות מפני שכל הבית טוח בזהב חוץ מאחורי הדלתות ומתוך כך הדלתות שהם מחופות של זהב מכסות אותו הקלוף שאחורי הדלתות וכן בצדדין, ור' יהודה חולק לומר שהדלתות ארבעתן היו עומדות בפנים מן הפתח בחצי העובי, אלא שהפנימיות נפתחות לצד פנים והחיצוניות לצד חוץ והיו הדלתות נקפלות חצין על חצין כדלתי החנויות הגדולות, ונמצא שכל אחת אחר שנכפל חציה האחד על חציה השני לא היתה מתפשטת אלא שתי אמות [וחצי] ונמצאו הפנימיות מכסות בעובי הכותל הפנימי שתי אמות וחצי גם כן ונשאר חצי אמה מעובי הכותל מגולה מצד העובי הפנימי וכן מצד העובי החיצון וזהו שאמר חצי אמה מזוזה מכאן וחצי אמה מזוזה מכאן שנאמר [יחזקאל מ"א כ"ד] ושתים דלתות לדלתות כלומר שהדלת האחת היתה אחת כעין שתים כלומר ששתים היו אלא שהיו מחוברות בחליות, ומה שאמר כמין איצטרבי מזה היא צורה ידועה אצלם לא נתברר לנו פירושה, אלא שבלשון יוני קורין לכל דבר הפוך איצטרופו, ובבראשית רבה [פ' ס"ו סי' ה'] אמרו אך יצא יצא יעקב, כמין אצטרובי מטה, הדלתות היו נקפלות לאחוריהן עמד לו יעקב אחורי הדלת עד שנכנס עשו ויצא לו הה"ד אך יצא יצא יוצא ואינו יוצא,

משנה ב

(**משנה ב' בהנוסח הרגיל**) ואמר אחר כן ששני פשיפשין היה לו לשער הגדול שבעזרה והוא השער המזרח, ופי' פשיפשין פתחים קטנים, אחד לימין השער בצפון העזרה ואחד לשמאל השער בדרום העזרה שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו נאמר [יחזקאל מ"ד ב] השער הזה סגור יהיה וכ"ו, וכשהיה הממונה בא בשחרית בבית המוקד כמו

שביארנו בתמיד [פ"ג מ"ב] נוטל את המפתח ופותח את הפשיפש ונכנס לתא והוא שאחר כותל ההיכל היו הרבה כותלים והאוירים שבין אותם הכותלים נקראים תאים, ופשיפש זה פתוח לתא הפנימי הסמוך לכותל ההיכל ונכנס לו מן הפשיפש לאותו התא ונכנס מאותו התא להיכל בפתח שממנו להיכל ופותח השער הגדול מבפנים כמו שהתבאר, ור' יהודה אומר שבתוך עביו של כותל היה מהלך כלומר במגרעות שבכותל שהיתה אותה המגרעת רחבה בכדי הלוך והולך בה עד שנמצא עומד בין שני שערים זה לפנים מזה שהמגרעת כלו באמצען של אותם שני השערים והוא נכנם באותו חלל שבין שני השערים והופך פנין לחיצונה ופותחה מבפנים וחוזר והופך פניו לפנימית ופותחה מבחוץ שהמנעולים היו עשויים בזו בדרך זה ובזו בדרך זה,

משנה ג

(**משנה ג' בהנוסח הרגיל**) ואמר אחר כן ששלשים ושמנה תאים היו שם ט"ו בצפון וט"ו בדרום ושמנה במערב והוא ששה כותלים זה מרוחק מזה קצת היו חוץ לכותל ההיכל לצד צפון ונמצא ביניהם חמש אוירים עם האויר שבין כותל ההיכל לכותל התא הפנימי וכל אותם האוירים נקראים תאים והיו על אותן אוירים [חמשה דיוטיות ועל אותן החמשה היו עוד חמשה דיוטיות] שהם ט"ו וכן בדרום, ובמערב היו שלשה כותלים חוץ לכותל ההיכל וביניהם שלש אוירים, והיו שלשה דיוטות על אותם שלשה והרי ששה אוירים ואחר כך היו שני דיוטות על אותן השלשה עשויות כעין אחת והרי שמנה אוירים ונמצאו בין כלם שלשים וחמשה אוירים והם הנקראים תאים בכלל אלא שיש מהם שעל שם אי זו פעולה היה להם שם לווי והשאר היו קרויים תאים בסתם, ואותם שהיה להם שם לווי הוא שהחיצונה מהם היה אותו כותל נמשך עד האולם והוא הנקרא בית החילפות ושני לו נקרא כותל מסבה וכן השלישי והשנים הנשארים נקראים תא סתם וזהו בצפון, ובדרום היתה החיצונה הנמשכת גם כן עד האולם קרויה גם כן בית החילפות ושני לו תא סתם בלא שם לווי שלישי לו בית הורדת המים והשאר קרויין תא סתם, וכלם חוץ מן החיצוניים לא היו נמשכים אלא כשיעור ההיכל, ואמר אחר כן ששלשה פתחים היו לכל אחד מן התאים אחד לימין ואחד לשמאל ואחד לתא שעל גביו, ובקרן מזרחית צפונית פי' בתא שבדיוטא האמצעית שעל גבי המסבה היו חמשה פתחים אחד לתא מן הימין ולא היה פתח לתא מן השמאל כלל אלא אחד לתא שעל גביו והרי שנים ואחד למסבה ואחד לפשיפש פי' לתא שבו הפשיפש הצפוני שבו נכנסין להיכל וזהו הפתח שהיה בצפון התא שבו נכנסין להיכל ואחד להיכל ומה שגורסין בקצת ספרים בזו ואחד לתא מן השמאל שבוש הוא שאם כן ששה פתחים היו.

משנה ד

(**משנה ד**' **בהנוסח הרגיל**) ואמר אחר כן התחתונה חמש וכ"ו והוא שיציעים היו מקיפין את הבית מסביב חוץ לכותל המסבה ואמר שהיציע התחתונה חמש ועל גבה יוצא רובד שש, והאמצעית שש ורבד שעל גבה שבע, העליונה שבע ולא היה רוכב על גבו כלל ושלש יציעות אלו היו מקיפות את הבית משלש רוחותיו מחוץ לכותל המסבה,

משנה ה

(**משנה ה**' **בהנוסח הרגיל**) ואמר שמסבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית שבה היו עולים לגגות התאים כיצד היה עולה במסבה ופניו למערב הולך אל פני כל הצפון עד שמגיע למערב וכשהגיע למערב הפך פניו לדרום והולך כל פני המערב עד שמגיע לדרום וכשהגיע לדרום הופך פניו למזרח ומהלך קצת בדרום עד שמגיע לפתת העליה שפתחה של עליה היה פתוח לדרום ובפתחה של עליה היו שני כלונסות של ארז שבהן היו עולין לגגה של עליה ועליה זו היתה על ההיכל ובית קדשי הקדשים וראשי פשיפשין היו בעליה זו שמבדילים בין גג הקדש לגג קדש הקדשים ולול ר"ל פתח קטן היה פתוח בעליה לבית קדשי הקדשים שמשלשלים בהם את האומנים בתיבות כשהן צריכים לתקן שום דבר כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים כמו שביארנו בפרק כל שעה [פסחים כ"ו א ד"ה האומנים], ומכל מקום כל שאי אפשר בתיבות מכניסין אותם דרך פתחים, וכן משתדלים שיעשה על ידי כהן כשר ואם אי אפשר עושין כמה שאפשר, והוא שאמרו בתוספת כלים [פ"א ה"ט] הכל נכנסין לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה, מצוה בכהנים אם אין כהנים יכנסו לויים ואם אין לויים יכנסו ישראל, (ישראל) מצוה בטהורים אם אין טהורים יכנסו טמאים ומצוה בתמימים אם אין תמימים יכנסו בעלי מומים, ומצוה שיכנסו בתיבות אם אין תיבות יכנסו דרך פתחים.

משנה ו

(**משנה ו**' **בהנוסח הרגיל**) **המשנה השניה** ההיכל היה מאה אמה על מאה אמה ברום מאה אמה וכיצד היה רומו מתפרנס האוטם שש אמות כלומר שבנו תחלה גובה שש אמות אטום וסתום בלא שום חלל בגוף הקרקע להיות לו יסוד להעמיד עליו הכותלים, וגבהו ר"ל גובה הכותלים ארבעים אמה, ואמה כיור פי' רום הציורין והכיורים שהיו עושין בתקרה בשטח תחתון שלה הנראה מן ההיכל, אמתים בית דילפא והוא בנין חזק שיכיל את המים מן התקרה העתידה לבא עליו דרך נקבים ותשפך ממנה מחוץ, ועליה עובי תקרה בגובה אמה ומעזיבה בגובה אמה הרי נ"א אמה, ואחר כך בנו עליה שגובה כותליה ארבעים אמה וכן יש בה אמה כיור גם כן ואמתים בית דילפא ואמה תקרה

ואמה מעזיבה והרי מ"ה ונ"א שבידך הרי צ"ו וגובה המעקה שלש אמות ואמה כלה עורב ר"ל כעין שפודין של ברזל חדים מאד בראשיהם על גבי המעקה שלא ינוחו שם העורבים והרי מאה אמה, ולדעת ר' יהודה לא היה שם כלה עורב אלא שהיה המעקה גבוה ארבע אמות, והלכה כתנא קמא, והרי פרנסת את גבהו ואתה צריך עכשו לפרנס את ארכו והוא מאה אמה שמן המזרח למערב,

משנה ז

(**משנה ז' בהנוסח הרגיל**) ואמר על זה שרוחב כותל האולם חמש אמות והאולם אחת עשרה וכותל ההיכל המזרחי שבו השער שש אמות ואורך ההיכל ארבעים אמה הרי ס"ב, ואמה טרקסין והוא מקום שבין שתי הפרכות המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים ועשרים אמה של בית קדשי הקדשים והרי כ"א וס"ב שבידך הרי פ"ג וכותל ההיכל המערבי שש והתא שאחריו שש וכותל התא חמש שהרי ארבעה כותלים היו שם זה לפנים מזה עם כותל ההיכל המערבי וביניהם שלשה מקומות פנויים ובין כותל מערבי החיצון לכותל שלפנים הימנו חמש אמות ובין כותל שני לשלישי שש אמות ובין שלישי לרביעי שש אמות, ומדות אלו הם בין עובי הכותלים ובין המקום הפנוי שבין שני הכותלים והרי בין שלשתם י"ז ופ"ג שבידך הרי מאה, ועדין אתה צריך לפרנס את רחבו והוא חשבון הק' אמה שבין הצפון לדרום ואמר שכותל המסבה חמש והמסבה שלש כותל התא חמש והתא שש כותל ההיכל שש הרי כ"ה ותוכו עשרים אמה הרי מ"ה וכותל ההיכל שש והתא שש וכותל התא חמש ובית הורדת המים שלש והכותל חמש אמות הרי כ"ה ומה שבידך הרי שבעים והאולם עודף עליו חמש עשרה לצפון וחמש עשרה לדרום והוא נקרא בית החילפות ששם גונזין את הסכינים והרי מאה, ויש לך לפרנסו בדרך אחרת נוחה יותר מלשון המשנה על הדרך שמנאוה גדולי המחברים [רמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ד ה"ה] והוא שעובי כותל האולם חמש אמות ומכותל האולם עד כותל הקדש עשר אמות וכותלי הקדש ששה כותלים זה לפנים מזה וביניהם חמש מקומות פנויים, בין חיצון לשני חמש אמות, בין שני לשלישי שלש אמות, בין שלישי לרביעי חמש, בין רביעי לחמשי שש, בין חמשי לכותל פנימי שש הרי ארבעים וכן מצד האחד שכנגדו הרי שמנים ורחב הבית מבפנים עשרים הרי מאה, וההיכל היה רחב מלפניו וצר מאחריו ועל זה נקרא אריאל:

פרק ה

משנה א

הפרק החמישי

בענין כלל העזרה, והוא שאמר כל העזרה ר"ל מתחלת עזרת ישראל ואילך קפ"ז אמות אורך על רחב אמה ק"לה וכיצד אתה מפרנס את הארך מקום דריסת רגלי ישראל י"א אמה מקום דריסת רגלי הכהנים י"א אמה המזבח ל"ב ומשפה מערבית של מזבח עד האולם כ"ב, ארכו של היכל ק' אמה עם כותל אולם וחללו של היכל ואמה טרקסין ובית קדשי הקדשים, וכבר ביארנו בראשון של יומא [ט"ז ב ד"ה וכיצד] האיך ארך ההיכל מתפרנס לק' אמה והוא שכותל האולם חמש ואולם והוא כיפה המתרחבת מכיפת הפתח ולפנים י"א אמה הרי י"ו וכותל ההיכל ו' הרי כ"ב, ואורך ההיכל מ' אמה הרי ס"ב, ואמה טרקסין הרי ס"ג, ובית קדשי הקדשים כ' אמה הרי פ"ג וכותל בית קדשי הקדשים ו' אמות הרי פ"ט, וחלל התא שאחריו ה' אמות הרי צ"ד וכותל התא ו' אמות הרי ק' אמה, וע"ו שהיו בידך הרי קע"ו, ומכותל זה של תא עד כותל מערבי של עזרה י"א אמות אויר והוא אחורי הכפרת הרי קפ"ז ממזרח למערב,

משנה ב

(**משנה ב' בהנוסח הרגיל**) ואתה צריך עכשו לפרנס רחב העזרה לקל"ה אמה וזהו חשבונם הכבש והמזבח ס"ב פי' צריך שתדע שלא מנה בכאן י"ב אמה וחצי שמכותל דרומי עד הכבש כדי להיות אויר בין הכותל לכבש עד שיעלו שם בריוח, והכבש ל' והמזבח ל"ב הרי ע"ד וחצי, ונמצא המזבח שפתו הצפונית לסוף ז' אמות של חצי רוחב הצפוני, ונשארו עד כותל דרומי ס' וחצי, וזהו חשבונם בין שפת המזבח הצפונית לטבעות ח' אמות, מקום הטבעות כ"ד הרי ל"ב, בין הטבעות לשלחנות ד' הרי ל"ו, מן השלחנות לננסים ד' הרי מ', מן הננסים לכותל העזרה ח' הרי מ"ח ומקום הננסים י"ב וחצי הרי ס' וחצי, ומה שאמר המותר בין הכבש לכותל העזרה ומקום הננסים הוא מה שביארנו בצד הדרומי שלא הזכיר הריוח שבין כותל דרומי לכבש וכן לא הזכיר כאן בפרט שיעור מקום הננסים, ואמר שהמותר שלא הוזכר הוא התחום שבין כותל הדרומי לכבש והתחום של מקום הננסים על הדרך שביארנו, ובראשון של יומא [ט"ז ב' ד"ה וכיצד] ביארנו שמועה זו והוספנו בה עוד על אי זה צד ההיכל מתפרנס לרחבו למאה אמה הכל כמו שכתבנו שם.

משנה ג

(**משנה ג' בהנוסח הרגיל**) **המשנה השנית** שש לשכות היו בעזרה שלש בצפון ושלש בדרום את שבדרום לשכת המלח והיא שבה נותנין מלח לקרבן, שניה לשכת הפרוה והוא שם אדם שחתר פעם אחת בקיר העזרה בלשכה כדי לראות העבודה ונעשה להם נס ומת לשם ונקראת לשכת הפרוה על שמו, ושם היו מולחין עורות קדשים ועל גגה היה בית הטבילה לכהן גדול ביום הכפורים טבילה ראשונה שהיתה בחול והיו מימיו

באים מעין עיטם, שלשית לשכת המדיחים קרבי קדשים, וששם יש (סוכה) [מסבה] הנקראת לול עולה לגג בית הפרוה,

משנה ד

(**משנה ד' בהנוסח הרגיל**) ואת שבצפון לשכת גזית שבה סנהדרין יושבים חציה בקדש וחציה בחול ופתוחה בחול מכאן ובקדש מכאן, ובחציה של חול היו סנהדרין יושבין, וביאר בסמוך שהיו דנין את הכהונה וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו ואת שלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים ויום טוב היו עושין כשלא נמצא בהם פסול וכך היו אומרים ברוך המקום ברוך הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן. שניה לשכת הגולה והוא שהיה בה בור הגולה והגלגל נתון עליו ומשם היו מספקין מים לכל העזרה שלישית לשכת העץ ואמר ר' אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת ואבא שאול אומר שלשכת כהן היתה ולשכת פרהדרין היא הנזכרת בראשון של יומא, [משנה א] והיא היתה אחורי השתים האחרות וגג שלשתם היה שוה, וכבר ביארנו ביומא [י"ט א ד"ה שתי] שהיו שם עוד שתי לשכות במזרח, אחד מימין השער המזרחי והיא לשכת פנחס המלביש ואחת משמאלו והיא לשכת עושי חבתין, וכן היתה עוד בצד הדרום מבחוץ מעט לשכה אחת והיא של בית אבטינס. וכבר ציירתי צורת המקדש והלשכות והעזרות בצורה כוללת הכל אלא שראיתי שהצורות משתבשות הרבה בדברים המבולבלים, וראיתי כי בהעתקות תשתבש הצורה כחולקת על מה שנכתב בספר ומתוך כך נמנעתי מלקבעה בספר והמשכיל יכול לצייר במעט עיון:

ונשלם הפרק ונשלמה המסכתא תהלה לאל. ומעתה נשלם מה שנראה לנו לכללו בעניני מסכת מדות תהלה לאל יבא אחריו מה שהנחנו שם מסדר מועד והוא המאמר במסכת שבת בעזרת הצור יתברך וביישועתו אמן ואמן סלה: